

SITUATION AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF SPECIALIZED TYPES OF TOURISM IN SOUTH CENTRAL PLANNING AREA

Abstract: Specialized types of tourism are relatively new types of tourism related to the offering of diverse and specific tourist products. This report aims to present the current state and opportunities for the development of specialized types of tourism in the South Central Planning Region.

Author information:

Sevjan Sabrieva
Lecturer, PhD
Konstantin Preslavski - University of Shumen
✉ s.sabrieva@shu.bg
🌐 Bulgaria

Keywords:
specialized types of tourism, alternative tourism, mass tourism, tourist product, hotel industry, South-Central region

УВОД

Специализираните видове туризъм са сравнително нови форми на туризъм, които бележат ръст в своето развитие през последните години. Докато в миналото акцентът се поставя основно върху развитието на морския рекреационен туризъм и зимния ски туризъм, то днес все повече се говори за развитие на специализираните видове туризъм. Наричат ги още алтернативен туризъм (алтернативни форми на туризъм), защото се приемат за алтернатива на масовия морски и зимен ски туризъм. Алтернативният туризъм като понятие използвано в туристическата практика възниква в края на 70 – те години на XX век. Към специализираните видове туризъм спадат културен, екологичен, селски, религиозен (поклоннически), винен, спортен, лечебен (здравен), делови, конгресен, фестивален и други. Те са свързани с предлагането на разнообразни и специфични по своята същност туристически продукти.

За целите на настоящата работа понятията „специализирани видове туризъм” и „алтернативен туризъм” се приемат за тъждествени и се използват еднозначно.¹

ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И СЪСТОЯНИЕ НА ТУРИЗМА

Южен централен район е част от района на ниво 1 „Югозападна и Южна централна България”. Районът обхваща областите Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково. Площта на района е 22 365, 1 кв. км., съставляваща 20,1 % от територията на страната. Броят на населението на региона към 31.12.2018 г. е 1 410 248 души, отговарящо на 20,14 % от населението. Данните за населението по области са следните: Кърджали (152 873), Пазарджик (255 479), Пловдив (668 334), Смолян (105 421), Хасково (228 141).

¹ Sabrieva, S., "Trends in the Development of Specialized Types of Tourism in the North-East Planning Region", IX Black Sea Tourism Forum - Varna, October 13 - 15, 2016 pp. 430 - 443

Релефът на региона е изключително многообразен. Тук са разположени голяма част от Стара планина, Родопите, както и Средна гора и Сакар планина. Ниските части обхващат Горнотракийската низина и Задбалканските котловинни полета. През района протичат реките Марица, Тунджа, Арда, Стряма, Сазлийка и други.

В територията на Южен централен район се намират 11 природни резервата, 9 поддържани резервата, 155 защитени местности и 98 природни забележителности. Тук попада голяма част от Национален парк „Централен Балкан“, част от Национален парк „Рила“. Районът е богат на културни паметници с национално и международно значение. В Южен централен район са археологически резерват „Старинен Пловдив“ и Хисаря, Античният театър в Пловдив, Бачковски манастир, Агушеви конаци в Моголища, историческа църква – костница „Света Неделя“ – Батак, Тракийската гробница в Александрово и др.²

През 2018 г. в Южния централен регион се намират 19,5 % от настанителната база в страната. По този показател регионът се намира на трето място в България след Югоизточния и Североизточния регион. Настанителната база е разпределена неравномерно по територията на региона (таблица 1). Най-голяма част от нея е съсредоточена в областите Смолян и Пловдив, а най-малко са местата за настаняване в област Кърджали и Хасково. Определящи за това разпределение са туристическите ресурси и по-специално западните Родопи, които са най-притегателното за туристи място в региона. Заведенията за настаняване са концентрирани в туристическите центрове. Тук се намира един от най-големите у нас ски-курорти – Пампорово, както и СПА столицата на Балканите – Велинград.

Преобладаващ вид места за настаняване са хотелите. Предлагат се също и къщи за гости, апартаменти за гости, стаи за гости, семейни хотели, вили, бунгала, туристически спални и др. Къмпингите са 21% от общо за страната. Тук се намират и повече от половината места за диво къмпингуване у нас. Хижите са добре представени в планинската част на региона. В Западните Родопи те са 40, докато в Източните Родопи са само 6.³

Табл. 1 Средства за подслон, места за настаняване и легладенонощия в Южния централен район за планиране за 2018 г.

Области	Средства за подслон и места за настаняване	Легла – брой	Легладенонощия – брой
Кърджали	38	1 170	376 812
Пазарджик	61	4 725	1 523 091
Пловдив	212	10 005	3 405 208
Смолян	330	12 748	3 714 916
Хасково	34	1 519	493 858
Общо	675	30 167	9 513 885

Източник на данни НСИ

Южния централен регион е на четвърто място и по показателите пренощували лица и брой на реализираните нощувки. През 2018 г. в него са пренощували 9,8 % от лицата реализирали нощувки. В региона са пренощували 22,4 % от българите и 3,4 % от чужденците реализирали нощувки в нашата страна. Следователно регионът е по-популярен сред българите и един от притегателните центрове за вътрешен туризъм. От табл. 2 може да се установи значителна

² South Central Region - Socio-Economic Profile, 2012

³ Vasileva, V., S. Sabrieva, Tourism Infrastructure and Superstructure, Chimera Publishing House, Shumen, 2019, ISBN 978-619-7218-58-9

териториална неравномерност вътре в самия регион. Област Пловдив концентрира най-голяма част от пренощуващите лица, не само поради съсредоточената там настанителна база, но преди всичко поради провежданите там множество културни и делови прояви. Там отсядат близо 2/3 от чужденците, посетили региона. Най-слабо популярна е област Кърджали. (таблица 2)

Табл. 2 Реализирани нощувки, пренощували лица и приходи от нощувки в Южния централен район за планиране за 2018 г.

Области	Реализирани нощувки – брой		Пренощували лица - брой		Приходи от нощувки – левове	
	Общо	В т.ч. чужденци	Общо	В т.ч. чужденци	Общо	В т.ч. чужденци
Кърджали	76 478	15 397	48 879	9 206	2 986 352	768 426
Пазарджик	623 975	68 000	250 254	16 433	28 678 005	3 842 000
Пловдив	1 069 414	327 720	529 946	133 810	50 958 677	18 399 310
Смолян	724 056	140 151	284 909	36 284	28 776 932	7 373 315
Хасково	150 249	55 628	70 308	23 374	5 888 038	2 592 578
Общо	2 644 172	606 896	1 184 296	219 107	117 288 004	32 975 629

Източник на данни НСИ

В Южния централен регион са реализирани 9,8 % от нощувките в страната. Докато реализираните от български граждани нощувки са 22,4 %, то само 3,4 % са нощувките на чуждестранни граждани. Това говори за слабата му популярност сред чужденците идващи у нас. Той е непознат и/или непредпочитан от тях. В Пловдивска област са осъществени близо половината от нощувките за региона. (таблица 2)

Регистрира се бързо повишаване на приходите от туризъм в региона през последното десетилетие. В Южния централен регион се реализират 8,1 % от приходите от нощувки в страната (таблица 2), 22,8 % от приходите от нощувки на българи и едва 3,0 % от приходите от нощувки на чужденци. Регионът е на четвърто място и по двата показателя, като значително изостава от водещите региони по приходите реализирани от чужденци.

СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ

Туризмът е приоритетен отрасъл за икономиката на региона като цяло. Наличието на природни ресурси, богатото културно – историческо наследство са предпоставка за развитие на специализирани видове туризъм. В региона съществуват благоприятни предпоставки за развитие на културен, делови, конгресен, фестивален, ловен, селски, лечебен (балнеоложки, СПА и уелнес), спортен туризъм.

Възможности за развитие на алтернативни форми на туризъм в област Кърджали

На територията на област Кърджали съществуват възможности за развитие на културен и екологичен туризъм, благодарение на съхраненото природно и културно – историческо наследство. Туристите предприели пътуване в тази част на България имат възможността да посетят редица забележителности, по значими от които са⁴: Дяволския мост – намира се на река Арда в землището на живописното село Дядовци (община Ардино); Гюмюрджински снежник – защитена местност; Природозащитен център „Студен кладенец” – намира се в с. Студен кладенец (община Кърджали); Кърджалийски пирамиди /Каменната сватба/ край с. Зимзелен; Каменните гъби край с. Бели пласт; Тракийско светилище – намира се в местността Орлови скали (община Ардино); Средновековна крепост Устра (община Джебел); Тракийски рудник за злато – в

⁴ <http://kardzhali.org>

непосредствена близост до Крумовград, в местността Ада тепе се намира най – древният датиран рудник на злато в Европа, отнасящ се към периода XV – XI в. пр. Хр.; Регионален исторически музей (община Кърджали) – намира се в град Кърджали; Художествена галерия „Станка Димитрова” (община Кърджали); Античен и средновековен град Перперикон, на 18 км североизточно от Кърджали в землищата на селата Мургово и Горна крепост – най – големият мегалитен паметник на Балканите; Средновековна крепост Мнеакос – намира се на 10 км южно от Кърджали; Тракийско светилище с. Татул – намира се в м. Кая башъ.

Възможности за развитие на алтернативни форми на туризъм в област Пазарджик

В областта има няколко утвърдени курорта: „Юндола”, „Св. Константин”, „Цигов чарк”, „Язовир Батак”, „Панагюрски колонии”, гр. Велинград, гр. Стрелча, гр. Брацигово, курортните и вилни селища „Атолука” и „Розовски врз”, с. Баня (община Панагюрище), гр. Белово и „Ливада Бачия”, „Топлата вода”.⁵ Приоритетни видове туризъм в момента са главно вътрешния планински и балнеоложкия туризъм.

Балнеоложкия и СПА туризъм са развити на територията на общините Велинград, Панагюрище, Стрелча, Септември. В района са съсредоточени едни от най – богатите в България хидротермални находища. Велинград е един от най – големите балнеологични курорти в България и е известен като „СПА столицата на Балканите”. Тук са изградени множество санаториуми, лечебници, модерни СПА центрове и хотели. В района на Велинград съществуват възможности за развитие на ски – туризма, екологичния и ловен туризъм. Добре маркираните пътеки в района отвеждат до десетки исторически и природни забележителности, които дават възможност за приятен отдих и отмора на туристите. В околностите на града има изградени екопътеки, водещи до различни планински хижи и природни обекти. Най – забележителното и привлекателно място на Велинград е Клептуза. Това е най – големият карстов извор на Балканския полуостров.

Възможности за развитие на балнеологичния туризъм има в гр. Панагюрище, с. Баня и с. Поибрене (община Панагюрище).

Неоценимо богатство на територията на община Септември са термоминералните извори в околностите на с. Варвара и с. Ветрен дол с температура на водата на 72 градуса по целзий. Та създават предпоставки за развитието на балнеологичния туризъм на общинско и национално ниво.

Град Ракитово е обявен за курортно високопланинско селище през 1963 г. През втората половина на 20 век се развива като курортно селище със санаториално лечение на белодробни заболявания. Но днес развитието му като курортно селище практически е спряно в полза на съседните Батак и особено бившите села Чепино, Лъджене и Каменица обединени и образуващи днешен Велинград.

На територията на областта се намират няколко язовира и каскади, това са Батак, Беглика, Доспат, Белмекен. Те дават предпоставка за развитие на *риболовния туризъм*.

За развитието на *ловния туризъм* са изградени две дивечовъдни станции. Те привличат туристи не само от България, но и от Европа. Успешно се ловуват глигани, елени, муфлони, птици.

През последните години във Велинград се развива *конгресния и деловия туризъм*. Градът е домакин на различни прояви, в почивните бази се провеждат множество семинари и обучения.⁶

⁵ Development Strategy for Pazardzhik District 2014 - 2020

⁶ Municipal Development Plan for the Municipality of Velingrad 2014 - 2020

Възможности за развитие на *културно – познавателен туризъм* има в по – голяма част от общините. Батак е сред Стоте национални туристически обекта на Българския туристически съюз. В центъра на града е изграден музеен комплекс, който разкрива историята на града от най – дълбока древност до наши дни. Комплексът включва исторически, етнографски музей и историческата църква „Св. Неделя”.⁷

Община Брацигово е известна с богатото си културно и историческо наследство. Тук се намира най – голямата куполна тракийска гробница в България. Камбанарията в град Брацигово, строена от майстор Иван Драганов през 1885 г. е най – високата на Балканския полуостров.

Многобройните археологически находки и исторически паметници в община Панагюрище са свидетелство за богатото древно минало на района и благоприятстват развитието на културно – познавателния туризъм. Тук се намират Панагюрско златно съкровище (със световно значение), средновековни крепости „Красен” и „Душковченин”, редица тракийски некрополи. Музейната мрежа включва Централния исторически музей и няколко Възрожденски къщи с етнографски експозиции. За Априлската епопея от 1876 г. свидетелстват паметникът в местността Оборище – мястото на първото българско Велико народно събрание, експозициите в Исторически музей, Тутевата къща, Дудековата къща, Лековата къща, къща – музей „Райна Княгиня”, мемориалният комплекс „Априлци” и др.⁸

Районът на град Пещера е населяван с течение на хилядолетия. През Възраждането е бил известен център на занаятите /ковачество, бакърджийство, коларожелезарство, розодобив/ и на пещерска архитектурно – строителна школа. Пещера има богат културен календар, но повечето прояви са с местно или най – много с регионално значение.

Предпоставки за развитие на екологичен, маршрутен и познавателен туризъм предлагат пещера Лепеница, Биосферен резерват Мантарица (община Ракигово); местността „Цигов чарк”, местността Широка поляна, местността Беглика, резерватите „Голям Беглик” и „Дупката” в района на Батак. В района на Брацигово се намират защитените местности „Атолука” в землището на Брацигово и Равногор и „Тъмра” в землището на Брацигово и Розово, историческо място „Винище” в землището на с. Равногор и архитектурен резерват в с. Жребичко. На територията на общината съществуват 11 туристически маршрута за пешеходен туризъм.

В общината има туристическо дружество „Купена – Пещера”, което разполага с водачи, организиращи посещения на групи до природните обекти на територията на общината. На територията на общината се намира биосферен резерват „Купена”, защитена местност „Сокола”, уникален пещерно – алпийски комплекс, в състава на който влизат 38 пещери, м. Стенето.

Възможности за развитие на алтернативни форми на туризъм в област Пловдив

В Пловдивска област има предпоставки за развитието на редица алтернативни форми на туризъм – културен, религиозен, балнеоложки, ловен и др.

Балнеологичният туризъм в района е много добре развит. В областта попадат няколко значими балнеоложки курорта. В гр. Хисаря има множество термоминерални извори и модерна материална база за лечение на стомашно – чревни заболявания, бъбречни заболявания, болести на опорно – двигателния апарат. Хисаря е балнеоложки курорт с национално значение. Друг курорт с национално значение са Нареченските бани. Лечебната им вода е подходяща за лечение на периферната нервна система. Балнеоложки курорти с местен характер са гр. Баня, Песнопой и Красново.

⁷ <http://www.batak.bg>

⁸ <http://panagyurishte.org>

Развитието на *културния туризъм* е съсредоточено в няколко общини. Културно – историческото наследство в община Карлово в градовете Клисера, Карлово, Сопот, Калофер. Културните обекти в община Асеновград. Старият Пловдив и Перушица със своите исторически, архитектурни забележителности са привлекателни за развитието на културен туризъм. Областта е една от най – богатите на археологически находки в страната. По – значими от които са: Архитектурно – исторически резерват „Старинен Пловдив”, Балабановата къща, античен форум, Асенова крепост, Бачковски манастир, Кръстова гора, Тракийско скално светилище Белинташ, Национален музей „Васил Левски”, Къща – музей на Иван Вазов, Радиното училище и други.

Културния календар на областта е изключително богат. Провеждат се редица международни, регионални фестивали, конкурси и други мероприятия. Интерес представляват следните културни прояви⁹: Международен фестивал на камерната музика – Пловдив, Международен театрален фестивал „Сцена на кръстопът” – Пловдив; Международен куклено – театрален фестивал „Двама са малко – трима са много” – Пловдив; Международен пленер на графичното ателие – Пловдив; Международен пленер по живопис, Старинен Пловдив – Пловдив; Международен телевизионен фестивал „Златна ракла” – Пловдив; Международен фолклорен фестивал – Пловдив – Античен театър; Международен фестивал на кукерските и маскарadni игри „Кукове” – Раковски 2006” – Раковски; Честване на годишнина от Априлското въстание – Перушица; Честване празника на съединението – Съединение.

На базата на съществуващите манастири и храмове в областта се развива *религиозно – познавателния и поклоннически туризъм*.

Бизнес туризмът е с традиции в областта. Този туристически продукт е характерен за община Пловдив с различните изложения, организирани в панаирното градче с двете издания годишно на международния Пловдивски панаир. В Пловдивска област се развива също така и рекреационният туризъм в планинските части – Стара планина, Средна гора и северните склонове на Родопите. Наличието на язовири и реки е предпоставка за развитие на *спортния и риболовен туризъм*.¹⁰

Възможности за развитие на *ловния туризъм* има в района на Държавно ловно стопанство „Чекерица” с. Стряма и Държавно ловно стопанство „Кормисош” гр. Лъки. В района на Чекерица са изградени топло и шумоизолирани закрити чакала, както и ловни заслони, даващи възможност за пълно уединение в дивата природа. Държавно ловно стопанство „Кормисош” – гр. Лъки предлага добри условия за ловуване на благороден елен, елен лопатар, сърна, дива свиня, муфлон, дива коза, глухар, а също така и на хищници – вълк, дива котка, лисица, бялка. Стопанството разполага с ловна резиденция с 2 апартамента и 6 стаи, 2 ловни дома и над 12 ловни хижи.

Виненият туризъм е една от най – бързо развиващите се форми на специализиран туризъм, която бележи значителен ръст в националния туристически продукт през последните години. На територията на община „Родопи” са намират следните винарски изби, в които се осъществява винен туризъм. В село Брестовица се намират винарска изба “Todoroff”, “Villa Vinifera”, “Нов живот” и винарска къща „Бонини”. В село Първенец – винарска изба „Старата изба” и „Джиро Трейд” и в село Брестник – винарска изба „Пълдин”.

Възможности за развитие на алтернативни форми на туризъм в област Смолян

Развитието на туризма на територията на областта се определя като приоритетен отрасъл на икономиката. Регионът разполага с редица дадености и предпоставки за развитие на специализирани видове туризъм – богата гама от природни ресурси, териториална обособеност,

⁹Development Strategy for Plovdiv District, 2014 - 2020

¹⁰ Development Strategy for Plovdiv District, 2014 - 2020

липса на замърсяващи промишлени предприятия, близост до Бяло море, обща граница със страна член на ЕС, създадени са традиции в посещането на чуждестранни туристи в курорта Пампорово, богато културно – историческо наследство.

В региона е създадена Регионална туристическа асоциация „Родопи”, чиято мисия е да подпомага устойчивото развитие на туризма в Смолянска област в хармония с природното и културно – историческо наследство на района за благо на местните общности.¹¹ Туристически информационни центрове са изградени в с. Широка Лъка, гр. Девин, гр. Смолян, с. Момчиловци, с. Могилица, с. Орехово, гр. Неделино и др. В областта дейности свързани с туризма осъществяват още Сдружение за планински водачи „ГИД”, Пещерен клуб „Силивряк”, Туристическо дружество „Карлък” и др.

На територията на област Смолян, освен традиционния зимен ски туризъм, който се развива основно в планинския курорт Пампорово, съществуват възможности и се развиват и алтернативни форми на туризъм.

Културния туризъм се развива на базата на културно – историческото наследство на района. Интерес представляват археологическите паметници (Ранно византийска базилика в местността Могилата, Крепост в местността Калето, Ранно византийска базилика в местността Манастира, с. Гела, Крепостта „Калето” в община Девин, Пещерата „Харамийска дупка” с. Триград, Археологически комплекс „Долна Бартина”, община Доспат), архитектурни паметници и комплекси (Архитектурен комплекс с. Широка Лъка, в гр. Смолян – Архитектурен комплекс в Долно Райково, Тиболска махала в Долно Райково, Пангаловата къща, Келевската, Хаджичоневата, Вдоровската къща, Алибеев конак, църквите „Св. Богородица”, трикорабните базилики „Св. Никола”, „Св. Неделя” и „Св.Дух”, Архитектурен комплекс „Агушев конак” с. Могилица, Църковен ансамбъл „Св. Анастасий” гр. Чепеларе, Архитектурно – художествен паметник Узунска къща, гр. Чепеларе, църквата „Св. Георги” в гр. Златоград и др.), музейни сбирки (Исторически музей – Смолян, Мемориална къща – музей „Проф. Константин Чилов”, с. Славейно, Общоисторическа сбирка с картинна галерия с. Момчиловци, Етнографска сбирка с. Широка Лъка, Градската художествена галерия гр. Смолян, Общо музейна сбирка към НЧ „Родопска просвета” гр. Девин, в община Златоград – музейна сбирка на пощите, телеграфа и телефона и музейна сбирка „просветно дело в Средните Родопи”, в община Мадан – експозицията „Родопски кристал” и Музеят по рудодобив, Пещера – музей „Шаренка”, Музеят на българският карст и спелеология и музеят на ски и спорт в община Чепеларе). Други културни обекти в района са Родопски драматичен театър – гр. Смолян, Художествена галерия, Исторически музей, Планетариум, НАО „Рожен”, Етнографски ареален комплекс – гр. Златоград.

По – важните културни инициативи от културния календар на областта са: Фолклорният събор с национално значение „Рожен”, карнавалните игри с маски в с. Широка Лъка – „Песпонеделник”, празникът „Предой” – традиционен за с. Могилица, майските културни тържества, националните детски фолклорни „Орфееви празници”, Международния фестивал на църковните хорове, Международния театрален фестивал „Бурборак”.¹²

Балнеоложкия туризъм се развива на територията на община Баните, община Девин. Село Баните е курорт с национално значение. Една от атракциите за туристите в Баните през последните години е водната пързалка с минерална вода, изградена при открития плувен басейн. Курортът е изходен пункт за излети в околностите по поречието на река Малка Арда, за екскурзии до местностите връх „Свобода”, връх Вешката, връх „Рожен” с националната

¹¹ Development Strategy of Smolyan District, 2014 - 2020

¹² Development Strategy of Smolyan District, 2014 - 2020

астрономическа обсерватория, до „Дяволски мост”, „Пампорово” и др.¹³ В община Девин ценни за развитието на туризма са минералните извори в находищата „Беденски бани”, „Девин”, „Михалково”, „Настан – 1”, „Настан – 2”. В град Девин има два СПА – комплекса и едно вилно селище, които предлагат балнеолечение, калолечение, парафино и луголечение, кинезитерапия и физиотерапия.

Природното богатство, защитените територии и чистият въздух предлагат отлични възможности за развитието на екологичния, пешеходния туризъм. Интерес за туристите представляват – Ягодинска пещера, Буйновско ждрело, пещерата Дяволско гърло, Харамийска пещера, Водната пещера „Голубовица”, Проходна пещера „Калето”, Радиана пещера, пещерата Ледницата, Ухловица, Триградско ждрело, биосферен резерват „Кастракли”, защитена местност река „Девинска”, защитена местност „Чаирите”, 7 – те свлачищни езера, Смолянските езера, скалата Невястата, Хайдушки поляни, скалните феномени „Момата”, „Главата”, Момин камък, Кървавата стена, Делистоиловата скала, Кралъов камък, „Дупчов камък” и др. Районът предлага възможности за посещение на пещери, пешеходни преходи, наблюдение на птици и растения, планинско колоездене, конен туризъм, рафтинг и др. Има изградени редица екопътеки на територията на общините в областта.

Реките, язовирите и микроязовирите са притегателно място за любителите на риболова, а също така и чудесно място за отдиш и почивка сред природата. В областта се намира втория по – големина язовир в страната – „Доспат”.

Смоленски регион е благоприятно място за развитието на селски туризъм. Областта впечатлява туристите със своята култура, бит, обичаи, традиции и местна кухня. Популярни дестинации за селски туризъм са Момчиловци, Широка Лъка, Стойките, Баните, Гела, Орехово, Ягодина, Триград, Проглед, Долен и други.

Възможности за развитие на алтернативни форми на туризъм в област Хасково

През последните години развитието на туризма в района има все по – голямо значение. Фактори благоприятстващи неговото развитие са природните дадености в района, културно – историческото наследство, наличието на богат културен календар в отделните общини, засилващата се инициатива от страна на частни предприемачи и общините в сектора на туризма.¹⁴

На територията на областта има условия за развитието на културен туризъм, бизнес туризъм, балнеоложки, екологичен, селски и винен туризъм.

В района има 46 защитени територии на площ от 6 449,5 ха, от които 1 резерват, 16 защитени местности и 29 природни забележителности. Такива са местностите Борака, Долната Ова, Олудере, Лозенски път, Патронака, Момина скала, природна забележителност – Конванкая и др. Подходящи условия за развитието на екотуризм има в общините Маджарово, Ивайловград, Стамболово и в района на Сакар планина – община Тополовград.

С най – голям потенциал за развитието на *балнеоложки туризъм* в областта е община Минерални бани. Село Минерални бани е балнеоложки център и красив курорт. Минералната вода е с уникален химически състав и лекува заболявания на двигателната, нервната и храносмилателната система, гинекологични и кожни заболявания, както Бюргерова и Рейнова болести. Курортът има нужда от изграждане на модерен център за балнеолечение, по –добър маркетинг и реклама.

Възможности за практикуване на *селски туризъм* има в по – голяма част от селата в общините Минерални бани, Ивайловград, Маджарово, Стамболово, Любимец, Свиленград и

¹³ <http://www.banite.egov.bg>

¹⁴Regional Development Strategy of Haskovo District, 2014-2020

Тополовград. Интерес за туристите представляват местния бит, традиции, обреди, начина на празнуване на религиозните празници. Архитектурата е типична за района, много къщи са признати за паметници на културата. За по – доброто развитие на селския туризъм е необходимо да се подобри инфраструктурата на селищата, повече къщи да се пригодят за селски туризъм, да се запазят и развият традиционните занаяти. Да се възстановят старите традиции, обичаи, местни чествания и др.

В Хасковска област има над 500 културно – исторически паметници, това определя нейния висок потенциал за развитие на *културен туризъм*. Археологическите паметници дават ценни сведения за развитието на тракийската, римската и елинистичната култури. По – важни исторически паметници са: римската крепост – с. Минерални бани, Скална винарна, местност Хисаря – общ. Минерални бани, винарските камини „Шарап таш” в различните местности на същата община, Тракийска гробница и византийска крепост – с. Мезек, Тракийската зидана гробница край с. Долно Луково, комплекса край с. Долен Главанак, Манхир – Чучул камък в село Овчарово, типичните за района скални ниши, скални църкви (с. Михалич, Маточина) и няколко крепости (Устра и др.), средновековната крепост „Хисаря” – гр. Хасково, Светилището на трите нимфи край Каснаково. В района има над 1000 паметника на културата, 480 от които са значими, 66 са с национално значение.¹⁵

Областта е един от традиционните винарски райони в страната. Тук са намират „Винпром Шато – Аида” – Хасково, Винарска изба в Стамболово, „Винарска къща Сакар” – Любимец. Най – големи са лозовите насаждения в землищата на Свиленград, Тополовград, Харманли, Стамболово. За успешното развитие на *винения туризъм* в района е необходимо да се осъществяват винени турове и дегустации, да се рекламира региона като място за развитие на винен туризъм.

НАСОКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В РЕГИОНА

Южен централен регион притежава богато природно и културно – историческо наследство, благоприятстващо развитието на редица специализирани видове туризъм – културен, лечебен, делови, конгресен, екологичен, селски.

Като насоки за по – добро развитие на специализираните видове туризъм в региона, могат да бъдат посочени:

- Подобряване на наличната инфраструктура и предлагане на качествени услуги;
- По – добро усвояване на наличния туристикоресурсен потенциал;
- Повишаване на туристическата култура и създаване на по – голяма информираност за туризъм;
- Подпомагане развитието на дейности в туризма чрез финансиране от програми и проекти;
- Включване в туристическия продукт на непроучени природни и антропогенни ресурси в региона;
- Предлагане на туристически пакети за комбиниран туристически продукт.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Туризмът има значителен дял и влияние върху общото социално – икономическо развитие на региона. Южен централен район разполага с много добри възможности за развитие на алтернативни форми на туризъм. Основната му специализация е в балнеологичния, СПА, уелнес, планински, културен туризъм, приключенски и екологичен туризъм, религиозен и поклоннически туризъм. Все още голяма част от специализираните видове туризъм не се

¹⁵ Regional Development Strategy of Haskovo District, 2014-2020

предлагат като самостоятелни туристически пакети от туроператорите. Регионът е посещава предимно от български туристи, което налага подобряване на маркетинга и рекламата с цел привличане на чуждестранни туристи. Във връзка с по – доброто развитие на алтернативните форми на туризъм е необходимо подобряване качеството на обслужване и предлагане на разнообразни допълнителни услуги.

Южният централен регион за планиране заема четвърто място по повечето от основните показатели характеризиращи настанителната база у нас. Регионът е добре обезпечен с пътнически агенции, туристически информационни центрове и туристически сдружения. По всички разгледани основни показатели на специализираната туристическа инфраструктура обаче се забелязват съществени териториални диспропорции. Превес имат областите Пловдив, Смолян и Пазарджик, които значително изпреварват Хасковска и Кърджалийска области по всички разгледани показатели. Основна пречка пред развитието на специализираната туристическа инфраструктура в региона са неголемите инвестиции, които освен това са силно неравномерно разпределени. Това ограничава конкурентоспособността на Южния централен регион спрямо двата приморски региона и югозападна България.

Във връзка с определянето на туризма като приоритетен отрасъл от почти всички области може да се очаква по-добро бъдещо развитие на специализираната туристическа инфраструктура в Южния централен регион за планиране и постепенно смекчаване на териториалните диспропорции.¹⁶

References:

1. Vasileva, V., S. Sabrieva, *Tourism Infrastructure and Superstructure*, Chimera Publishing House, Shumen, 2019, ISBN 978-619-7218-58-9
2. Vasileva, V., S. Sabrieva, "Contemporary specifics of the specialized tourism infrastructure in the South Central Planning Region" // *Regional Economics and Sustainable Development: Proceedings of the Scientific Conference "Regional Economics and Sustainable Development"*, Varna, ed. Science and Economics IM - Varna, pp. 415 - 427, ISBN 978-954-210973-0
3. Vasileva, V., "Types of Alternative Tourism", magazine "Problems of Geography", vol. 1-2, 2007, Sofia, BAS
4. Collective, *Specialized Tourism*, Science and Economics Publishing House, YI - Varna, 2012
5. Stamov, St., Nikovska, Kr., "Specialized types of tourism - cultural, religious, healing", part 1, KOTA 2011
6. Analysis of European experience in the field of alternative tourism and the presentation of good practices in alternative tourism, 2009.
7. Regional Development Strategy of Kardjali District for the period 2014 - 2020
8. Development Strategy for Pazardzhik District 2014 - 2020
9. Development Strategy for Plovdiv District, 2014 –
10. Development Strategy of Smolyan District, 2014 - 2020
11. Regional Development Strategy of Haskovo District, 2014-2020
12. South Central Regional Development Plan 2014-2020
13. <http://www.baatbg.org>
14. <http://www.nsi.bg/>
15. <http://tabakov-hunting.com>
16. <http://www.blrs.eu/lovniStopanstva.html>

¹⁶ Vasileva, V., S. Sabrieva, "Contemporary specifics of the specialized tourism infrastructure in the South Central Planning Region" // *Regional Economics and Sustainable Development: Proceedings of the Scientific Conference "Regional Economics and Sustainable Development"*, Varna, ed. Science and Economics IM - Varna, pp. 415 - 427, ISBN 978-954-210973-0